07: Lørdag 7. mars 2026
*****

MELDINGSBLAD

Lørdagsgodt

Jo Gjessing
jo@gjessing.as

VEVSTOLER

De eldste vevstolen vi kjennner til, er ninst 5000 år gamle. Renningen, de trådene som er oppspent i greinevnadens lengderetning, var den gangen strukket mellom to greiner. Veveren holdt sjøl den ene greina, den andre var fektet til bakken med pinner.

Oppstadveven (til høyre) som har vært i bruk fram til vår tid, er en direkte videreføring av denne vevtstolen, I vår tid kjenner vi ?og vevstoler som fungerer på denne måten. Indianerne i Amerika spenner for eksempel opp renningen mellom et tre eller en vegg og den andre. nedre, delen rundt livet.Grenvevn (se nedenfor= kan en si er en variant av dette,

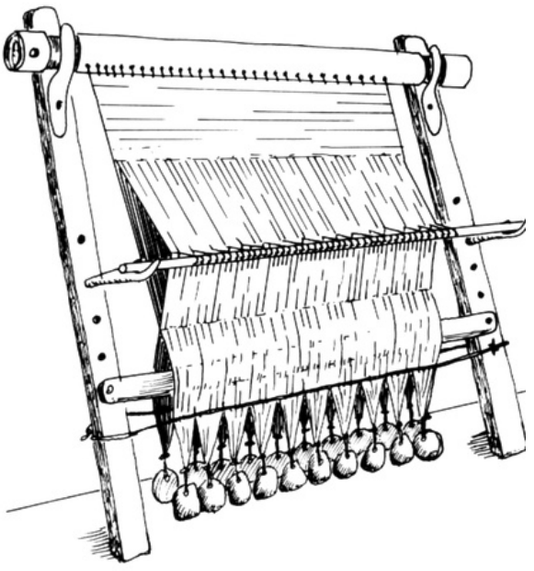

▲ Oppstadvev.

FRA IRAK

Med en datering til 7 000 f.Kr. finnes to avtrykk i leire som viser vevet tøy av toskaft respektive tvist (panama). De er funnet i nordøstre Irak. Lintøy datert til 5 000 fvt. er funnet i Egypt, og i Europa finnes linvevnader datert til yngre steinalder (4000-1700 fvt.). Helt fram til 1700-tallet ble lin vurdert å være det viktigste materialet til vevnader. Ull var i større graad til hverdagsbruk. Bomullen kom på 1800-tallet. Men ettersom produksjonen ofte skjedde med treredskap er de arkeologiske funnene få, med ett unnatak, nemlig klåsteiner fra oppstadvever. Fra Danmark er det flere funn av tekstiler fra steinalderen, blant annet fra boplassen Tybrind Vig, som har ligget under vann. De er datert til 4 200 f. Kr. I Sverige er gerumsmantelen den eldste kjente vevnaden, og den

dateres til førromersk jernalder. Bockstensmannens klær ifra 1300-tallet er den tidligste bevarte hele mannsdrakt i Europa.

RAMMEVEVSTOLEN

En enkel og grei type vevstol er rammevevenl. Den består av to loddrette stolpen i metall eller tre, bundet sammen av en tverroverligger øvert og en tilsvarende nederst. Så spenner en renningstrådene mellom de to vannreette stolpene og vever med eller uten skyttel.

GREINEVEVEN

Dette er en særskilt spennende vevstol som gjør at venaden får tre jarekanter. Et annet kjennetegn er at den etterlater en dusk i hver ende av den øverste jarekanten, kalt **várfi**. Greineveven er best kjent i den samiske kulturen.

Renningen foregår på en renningsstol – **suohpponstuolet,** som består av tre pinner: to lange og en kort. Tidligere blei disse pinnene bare satt rett ned i jordgulvet i gammene, på 1900-tallet ble de plassert i en vinkelformet fot. På samisk kalles denne innretningen **suohppunmuorat.** Renningen blir så laget ved hjelp av grindvev, **niikun/ njiškun.**

Først måler veveren ut lengden på bandet til várfi med armene, halvparten svarte og halvparten hvite tråder. Disse tres gjennom grindveven og knyttes fast rundt to av pinnene. Deretter måles lengden på renningstrådene ut, før de veves inn i båndet slik at renningstråden blir som innslag i várfi. Skillet skiftes ved å heve og senke grindveven

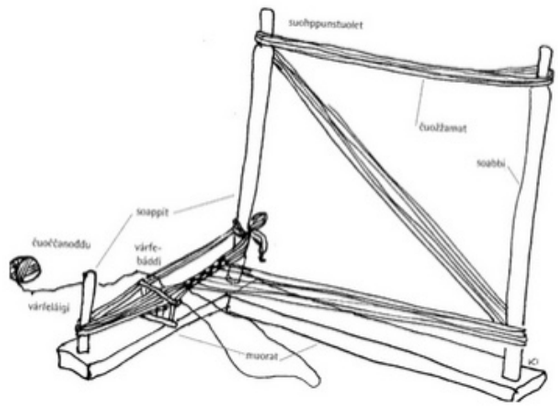

Tegning: Kjellaug Isaksen/DÁG

▲ Samisk greinevev.

GRINDVEVING

Grindveving er en gammel tradisjonell vevmetode, som tidligere ble utført av kvinner i mange samiske hjem. Tradisjonen er høyst levende, og i dag benyttes veven av både menn og kvinner. Grindeveving er en samisk husflidsspesialitet innen **dodji.** Veven er en oppstadvev (se nedenfor) Oppstadveven var også i bruk innen norsk kultur, og var særlig populær i vikingtiden (fra omkring 800 til omkring 1050). Vevtypen har - i alle fall siden 600-tallet - også vært en del av samisk kultur. Den var lett å ta med seg under flytting og lett å sette opp. Men sjøsamene var de viktigste produsentene av grener, og produksjonen var stort sett for salg til flyttsamene, men også til nordmenn.

En grein eller **ratno** på samisk er et stort ullteppe med et karakteristisk mønster. Slike tepper ble brukt som vinterteltduker, som sengetøy og til flere andre formål. De var også salgsvarer, og nevnes i regnskapsbøker fra bergenshandelen. Etter andre verdenskrig ble greineveving en viktig samisk husflidsprodukt, særlig i Kåfjord kommune.

Grindveven ble opprinnelig laget av bein, horn eller tre, ofte med utskjæringer og dekor. Den var liten og lett og frakte med seg, og var derfor alltid tilgjengelig. Veven har også vært en populær friergave gjennom tidene.I de ulike samiske områdene har man forskjellige teknikker for vevingen, hvordan en holder grinda eller hvordan hjelpeverktøyet blir brukt. Som redskap brukes skyttel, tradisjonelt laget av bein og horn.

OPPSTADVEVEN

Oppstadvev er en vev som stilles vertikalt mot en vegg. Vevingen skjer oppover. Renningen strammes med et antall kljåstein som bindes til disse. Oppstadveven eksisterte i antikkens Hellas og var utbredt over hele Europa. Den er dokumentert i Norge, blant annet i samisk kultur hvor den brukes til produksjon av ulltepper.

Oppstadvev, også kalt oppstadgogn, er en opprettstående vev med to kraftige sidestolper og én tøybom. Sidestolpene kalles også oppstø eller lein.
FaktabOppstadvev tilhører gruppen med vertikale vevstoler. Andre vertikale vevstoler er billedvevstol, gobelengvevstol og oppstadvev med to bommer.

Grindveven ble opprinnelig laget av bein, horn eller tre, ofte med utskjæringer og dekor. Den var liten og lett og frakte med seg, og var derfor alltid tilgjengelig. Veven har også vært en populær friergave gjennom tidene.I de ulike samiske områdene har man forskjellige teknikker for vevingen, hvordan en holder grinda eller hvordan hjelpeverktøyet blir brukt. Som redskap brukes skyttel, tradisjonelt laget av bein og horn.

På 1600-tallet ble vevstoler med horisontal renning vanlig og disse hadde også vevskjeer for å holde renningen jevn og slå itrådene sammen. Å montere renningen i veven er arbeidskrevende. Renningen produseres vanligvis på en egen svingbar rennebom, og overføres fra denne til vevens garnbom. Fra garnbommen går renningen over strekkbommen og skillepinnene. Deretter gjennom hovlene som er montert på skaftene; disse har til formål å løfte eller senke et sett av renningstråder når en trør. Deretter går renningstrådene gjennom en vevskje) med tinder, over brystbommen knebommen (8) og inn på tøybommen. En har skapt et skille og skyttelen innslagstråd skyves gjennom renningen mellom renningstrådene som er løftet og senket. For hver tråd slås vevskjeen mot tekstilet. Så bytter man til andre trøe slik at annenhver tråd går ned og opp, og en ny islettstråd kan skytles imellom. Man kan bruke en vevspenne for å holde bredden konstant. I vår del av verden er dette den vanligste manuelle vevstoltypen.

INDUSTRIELLE VEVSTOLER

Den industrielle revolusjon dreide seg i stor grad om tekstilindustri. Spinnemaskinen Spinning Jenny ble oppfunnet 1764 i England. Mads **Wie**l etablerte allerede i 1813 den første moderne tekstilindustribedrift i Norge, Haldens bomuldsspinderi & væveri. Maskinene var spinnemaskiner og vevstoler importert fra England. Spinnemaskinene ble drevet av et stort vannhjul, mens vevstolene var manuelle. Etter en brann i 1877 ble maskinelle vevstoler anskaffet, og en stor del av bedriftens produserte tråd ble brukt til å veve tøy. Antall vevemaskiner ble etter hvert økt til ca. 500.[1] Bedriften kom i drift i 1815, og holdt det gående i 150 år.[2] Drammen Bomuldspinderi ble etablert i 1818 og firmaet eksisterer fremdeles.

▲ Flatvevstol.

Å automatisere vevingen tok lenger tid. Lancashireveven var en halvautomatisk vev som ble introdusert i England i 1842. Hjula Væverier ved Akerselva i Oslo var Norges første maskindrevne veveri. Bedriften ble etablert av Halvor **Schou** i 1855. Først ble

20 vevstoler kjøpt fra England, men etter kort tid ble den utvidet med flere vevstoler. Rundt 1850 hadde fabrikken to hundre vevstoler i sving, drevet av dampmaskin. For å nne vokse videre kjøpte Schou Hjulafossen, som var kraftig nok til å kunne drive 400 vevstoler med vannturbin levert av Myrens Mekaniske Verksted Før 1800-tallet tok slutt hadde landet fått en rekke veverier som produsert vevet tøy av ull.

IKT-STYRTE VEVSTOLER

Hittil siste trinn på vevstolene utviklimg er å kombinere dem med datamaskiner. Veveens oppgave blir da i hovedsak å programmere datamaskinen sånn at det styrer vevstol3n til å lage det veveren ønker.

Utover den grunnleggende teknologiske kunnskap om hvordan en vevstol settes opp med renning finnes det mange forskjellige vevteknikker. Utenom grunnbindingene toskaft, kypert og sateng finnes flere varianter. Noen eksempler er damask, gåsögon, rosengang, gubbaväv eller bendt rosengång, munkabälte, rips. Det er utviklet dataprogram for støtte til manuell veving, for beregning av vevsedler og mønster. Tronrud Engineering Moss utvikler og produserer r for eksempel den digitale veven TC2 Eierskap til merkevaren innebærer et ansvar for videreutvikling av design, effektivisering av produksjons- og montasjeprosesser samt fortløpende forbedring av produktet. Tronrud Engineering Moss jobber også med utvidelse av det eksisterende markedet. TC2 en datastyrt, håndoperert vev som styrer hver tråd individuelt. Den har med andre ord langt mer avanserte funksjoner enn den opprinnelige rent mekaniske konstruksjonen. Mønster eller motiv kan tegnes digitalt eller skannes inn i et fotobehandlingsprogram, og TC2 leser informasjonen digitalt for å gjengi motivet. Skyttel mates manuelt, mens fargevalg og mekaniske funksjoner styres elektronisk.

TC2 gjør det mulig å framstille prototyper og teste ut nye varianter av tekstiler, mønstre og uttrykksformer mye raskere og mer effektivt enn rent manuelle maskiner kan bidra til. Mange bruker veven til forskning og utvikling, eksperimentering, Rapid Prototyping, spesialbestillinger, kundetilpasset design eller til å veve hva som helst annet som utfordrer fantasien. Den første versjonen ble utviklet av Tronrud Engineering på Hønefoss i 1995, og Tronrud Engineering Moss overtok merkevaren sommeren 2020. Vår engineering-avdeling jobber kontinuerlig med å forbedre egenskaper, funksjoner og produksjonsmetoder.

*****

SITATET

De som ser det som sin oppgave å begrense kunsten, gjør det i virkelighetens navn. Kunst er til forargelse ved at den demonstrerer at ikke alt kan forstås,et finnes noe som ikke faller på plass i systemet i det verdensbildet vi kaller «virkeligheten». I forhold til politikkens, religionens eller økonomenes språk, snakker kunstnerne, som Killingberg uttrykker det, «feil språk». Problemet er ikke at kunstens språk er feil, men at de rette språkene har brakt oss i en situasjon hvor den eneste løsning er mer produksjon, samtidig som det er ressursplyndring og overkonsumpsjon som er problemet. Kunst er ikke kommunikasjon, kunst er motstand mot den runddans av selvsagte sannheter som er massemedienes virkelighet! Den største kunsten for oss alle er å prøve nye måter å føle, tenke og forholde oss til andre på,»

(Andreas G. Lombnæs,profesor emeritus i litteraturvitenskap)

HISTORIEN OM CHARLES BABBAGE

I 1839 besøkrw swb britiske matematikeren Charles Babbage Paeia, fikk en idé da han besøkte Paris M3ns han vr der, sko eb id€ seg ned ihodet hns.

Som den vitenskapsmannen han var, besøkte han Académie des sciences, det naturvitenskapelige akademi i PaKan en maskin lage disse tabellnris,. Der sto det masse bøkersto reoler fulle av tykke bøker med matematiske tabeller, tabeller som Frankrikes skarpeste hjerner hadde brukt ti år på å lage. «Kan en maskin lage disse tabellwnw raskere enn dem? var tanken wom dukket opp i hodet til Charles Babbage,

FASCINERT AV VEVSTOLER

Babbage var fascinert av datidens mange oppfinnelser – inkludert en mekanisk vevstol – og briten bestemte seg for å lage en programmerbar maskin sjøl da han kom tilbake til England. Den første mwskinen ble unnfanget i 1822 Dette var midt under det vikller en indutrielle revolujon. Den startet i Einglna på slutten av 1700-tallet-

Meldingsblad

Dette Lørdagsgodtet er laget og blir sendt deg av
Jo Gjessing, Vormvikstubben 53.,2080 Eidsvoll.
E-post: jo@gjessing.as

Meldingsbladet med Lørdagsgodtet blir sendt ut som e-post fire ganger i året (i januar, april, juli, oktober) som en hilsen til venner og kjente — og til andre jeg tror kan ha interesse av det. Du kan òg lese det i Galleriet mitt på internettet, under seksjonen «Meldingsblad». Galleriet finner du på:

vevkunst.no

Dersom du ikke ønsker å få Meldingsbladet med Løtfahshodtet, klikker du på «avslutte abonnementet» nederst på det e-brevet som dette Meldingsbladet følger.

Velkommen til mitt NettGalleri

Jeg vever i bildevevteknikk, sier jeg lager vevde bilde, og kaller meg sjøl amatørbildevever. For meg er «amatør» en hedersbetegnelse, det betyr jo «en som elsker det hen driver med». I noen grad kombinerer jeg veving med enkelt broderi og andre teknikker. I Galleriet mitt på Internettet (www.gjessing.as) viser jeg bilde jeg har vevd de siste åra. Jeg har malt bilde tidligere òg, og en del av disse bilda finner du i dette Galleriet. Galleriet er åpent fra morgen til kveld, natt og dag, året rundt, både røde dager i kalenderen og svarte, som det sømmer seg på Internettet.